

Dil Bilgisi Öğretiminin Önemi, Amaçları ve İlkeleri: Bir Literatür Özeti¹

Esin YAĞMUR ŞAHİN², Onur ABACI³

Öz

Günümüzde gerek medyada gerekse toplum hayatında ve öğrencilerin okuma, yazma, anlama gibi becerilerinde gördüğümüz dil yanlışları, bize dil öğreniminin istendik düzeyde gerçekleşmediğini göstermektedir. Sağlıklı bir öğrenimi sadece aile ve sosyal çevreden öğrenilenlerle değil, aynı zamanda içinde öğreticinin de bulunduğu bir süreç içinde planlı ve programlı bir dil bilgisi öğretimi ile sağlanabilir. Bireyin kendi ana dilinin olanak ve zenginliklerini bilmesinin yanı sıra dil becerilerini geliştirmesi için de dil bilgisi öğretimi çok önemlidir. Dolayısıyla iyi bir dil bilgisi öğretimi ile bireyin okuma, yazma, dinleme, konuşma gibi dil öğrenme alanlarında kendisini geliştirmesi, ana dilinin zenginliklerinin farkına varması ve bu zenginlikleri diğer kuşaklara da aktarması amaçlanmalıdır. Dil bilgisi öğretimi, çoğu kişinin aklına ilk geldiği gibi bir kurallar yığını ve ezberden ibaret ve hatta sevimsiz olmamalıdır. Bu çalışma, dil bilgisi öğretimi üzerine yapılmış çalışmaların bir sentezini sunmayı amaçlamaktadır. Bu amaçla bir literatür özeti çalışması yapılmıştır. Araştırmada, konuyla ilgili literatürden hareketle “Dil Bilgisi Öğretiminin Önemi”ne ve “Dil Bilgisi Öğretiminin Amaç ve İlkeleri”ne dair bilgiler verilmiş, bu bilgiler ışığında da konuyla ilgili çalışmak isteyen araştırmacılara yönelik önerilerde bulunulmuştur. Yapılan literatür araştırmasına göre iyi bir dil bilgisi öğretiminin öğrencilerin daha iyi iletişim kurmasına, dil becerilerinin gelişmesine, diğer derslerde daha başarılı olmasına ve bilinçli bir yurttaş olmalarına katkıda bulunacağı, öğretmenlerin bunu başarabilmeleri için dil bilgisi öğretimi için doğru yöntem ve teknikler kullanmaları ve bu dersi sevdirmeleri gerektiği ve ders kitaplarının doğru amaç ve ilkeler doğrultusunda gözden geçirilerek eksiklerinin giderilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Türkçe öğretimi,
Ana dili,
Dil bilgisi öğretimi,
Dil becerileri

Makale Hakkında

Gönderim Tarihi: 24.01.2019
Kabul Tarihi:05.05.2019
E-Yayın Tarihi: 31.12.2019

The Importance, Objectives and Principles of Language Teaching: Summary of A Literature

Abstract

Nowadays, language errors that we see in the media as well as in the life of society and the students' reading and writing comprehension proves that language learning is not achieved at the desired level. A healthy language learning can be achieved

Keywords

Teaching Turkish
Mother language
Teaching grammar
Language skills

¹ Bu makale, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı bünyesinde, hazırlanan “10. Sınıf Dil ve Anlatım Dersindeki Dil Bilgisi Konularına Yönelik Çoklu Zekâ Uygulamaları” adlı yüksek lisans tezinin bir bölümünden hareketle üretilmiştir.

² Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü, Türkiye, esinsahin25@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9730-3280>

³ Milli Eğitim Bakanlığı, Çanakkale Turgut Reis Ortaokulu, Türkiye, og.onur@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0001-9947-6575>

not only by learning from the family and the social environment, but also by teaching a planned and programmed language in a process where the instructor is also involved. In addition to knowing the possibilities and riches of an individual's own mother tongue, grammar teaching is very important for the development of language skills. Therefore, it should be aimed that the individual develops himself in the fields of language learning, such as reading, writing, listening, speaking, recognizing the riches of his native language and conveying these riches to other generations. The teaching of grammar should not be a pile of rules and memorization, and even unlovable, as it is considered for most people. This study is aimed to present a synthesis of studies on grammar teaching. For this purpose a literature review is conducted. In this study, information was given about 'The Importance of Grammar Teaching' and 'Purposes and Principles of Grammar Teaching' according to the related literature. In the light of this information, suggestions have been made for the researchers who want to work on the subject. According to the literature research, it has been concluded that teaching a good grammar will contribute to better communication of students, development of language skills, more successful in other courses and being a conscious citizen. In order to achieve this, it is concluded that the teachers should use the right methods and techniques for teaching grammar and they should be satisfied with this course and the textbooks should be reviewed in accordance with the correct aims and principles and their deficiencies should be eliminated.

Article Info

Received: 01.24.2019

Accepted: 05.05.2019

Online Published: 12.31.2019

Giriş

Dil, bir toplumu oluşturan ve onu bir arada tutan en önemli unsurlardan biridir. Türk Dil Kurumunun "Bireyin annesinden ve içinde yaşadığı toplumdaki edindiği dil" şeklindeki tanımından ana dilinin aslında öğrenilmediğini ancak edinildiğini anlıyoruz. Dolayısıyla sadece çevreden edinilen ana dili, bireye hem kişisel ve hem de toplumsal gelişim açısından yeterli olmayacaktır. Okuldaki dil bilgisi öğretimi, kişinin doğuştan edindiği bu ana dilini daha donanımlı ve bilinçli hale getirecektir.

İyi bir ana dili öğretimi; ülkenin geleceği, kültür ve bilgi birikiminin bir sonraki nesle aktarılması, eğitim kalitesinin iyi olması bakımından milli bir mesele olarak da görülmelidir. Günümüzde görsel ve yazılı medyada, dükkân tabelalarında ve hatta devlet yazışmalarında bile gördüğümüz dil yanlışları ülkemizdeki dil bilincinin ne kadar ciddiye alındığını ya da alınması gerektiğini bir kez daha düşündürmektedir. Ana dilinin iyi bir şekilde öğretilmemesi, dil yanlışlarının ve yanlış kullanımların artmasına; bu yanlışların da zamanla doğruymuş gibi kabul görmesine sebep olabilmektedir. Bu bakımdan dil bilgisi öğretimi çok ciddiye alınması gereken bir alandır. Buna rağmen okullarımızda dil bilgisi öğretimi bu eksikleri gidermekte yetersiz kalmakta; öğrenciler, öğretilmeye çalışılan fakat uygulamaya dökülemeyen, içselleştiremedikleri dil bilgisi kazanımlarını bir sonraki sene neredeyse hatırlayamamaktadır. Bütün bunlar da öğrencinin okuma, anlama, yazma becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Sağır (2002) da, ülkemizde dil bilgisi eğitim ve öğretimine yeterince önem verilmediğini, dil bilgisi öğretiminin önemini görmezlikten geldiğini belirtmiş; öğretmen ve öğrencilerin genel olarak dil bilgisi konularını sevmediklerini, bu konuların öğretilmesinin ve öğrenilmesinin zor olarak görüldüğünü ifade etmiştir.

Yöntem

Bu çalışmada, Türkiye’de ana dili olarak Türkçe dil bilgisi öğretimi üzerine yapılan ve araştırmacılar tarafından seçilen bilimsel yayınlar, doküman analizi tekniği ile incelenmiş ve ortaya çıkan bulgulardan hareketle önerilerde bulunulmuştur. Bu çalışma, dil bilgisi öğretimi üzerine yapılmış ve kaynakçada belirtilmiş çalışmaların bir sentezini sunmayı amaçlamaktadır. Bu yönüyle bir literatür özeti mahiyetindedir. Türkçe öğretimi literatüründe “Dil Bilgisi Öğretiminin Önemi ve Dil Bilgisi Öğretiminin Amaç ve İlkeleri nelerdir?” sorusu araştırmacının problemini oluşturmaktadır. Bu sorulara cevap aramak amacıyla ana dili olarak Türkçe dil bilgisi öğretimi ile ilgili literatür taranmış, Yayın İnceleme Formu aracılığıyla veriler toplanmış ve konuyla ilgili makaleler araştırma soruları kapsamında analiz edilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde dil bilgisinin öğretimin önemi ve dil bilgisi öğretiminin amaç ve ilkeleri hakkında elde edilen bulgular aşağıda verilmiştir:

Dil Bilgisi Öğretiminin Önemi

Birey, ana dili sayesinde toplumla ilişki kurar ve onun bir parçası olur (Aksan, 1975). Toplumdaki tüm değerler, kişiye dil yoluyla aktarılır. "Bütün insanlık serüveni, bilim, sanat, tarih, kısacası insanın tüm yapıp etmeleri dile yansır, dil aracılığıyla taşınır. Dil; insan, toplum ve ekini birleştiren bir bağıdır." (Adalı, 1983; 31). Aydın insanın kendi dilini iyi kullanan insan demek olduğunu belirten Ergin'e (2002) göre: "Hayatta başarının ilk şartı da kullandığı dile vakıf olmak, onu iyice bile kullanmaktır." (Ergin, 2002; 17).

Onun içindir ki her millette bütün öğretimin temeli dilin öğretimidir. Hiçbir millet, çocuklarının yalnız çevrede öğrendiği pratik dil ile yetinmez. Her millet onları ayrıca okullarında kendi milli dilinin yapısını iyice belleten bir dil bilgisi öğretiminden geçirir. Böylece diğer bütün derslerin ve hayatta her sahadaki başarının temel şartı sağlanmış olur. Çünkü insan dil ile düşünür; her şeyi dil ile anlar, anlatır, tasarlar ifade eder. Diğer bütün öğretim alanları, diğer bütün dersler dil temeli üzerine oturur. Bütün bilgi ve ilimlerin müşterek vasıtası ve aleti dildir. İlk ve ortaöğretim okullarında, hatta yükseköğretimde bütün derslerin başında temel ders olarak milli dil derslerinin gelmesi bu sebeptendir (Ergin, 2002; 17-18).

Birey, bu kadar önemli olan bir dili aile ve yakın çevresinden öğrenir; böylece bilinçaltında yer edinen (Aksan, 1975) ana diliyle dış dünyaya bağlanır. Altı yaşını bitirmiş olarak ilkokula başlayan bir öğrenci kendisini ifade edebilecek duruma gelir. Bu durumdaki bir öğrenci eylemleri, sıfatları, bazı belirteçleri ve ilgeçleri, bağlaçları kullanabilse (Göğüş, 1978) de bu yaştaki çocuklar, sezgi yoluyla anlayabildikleri dil kurallarında çoğu kez hata yapabilmektedir. Anne-babalar çocukların bu dil yanlışlarını ne kadar düzeltmeye çalışsa da bu sağlıklı bir dil öğretimi için yeterli değildir, dilin temel kurallarının düzenli bir biçimde öğretilmesi için çocuğun okula gitmesi gerekecektir (Sağır, 2002). Bireyin bir cümleyi veya bir metni anlayabilmesi için dil bilgisi öğretimine ihtiyacı vardır (Güneş, 2013).

Nitekim bir öğrencinin, okuduğu bir metinde anlatımın birinci veya üçüncü ağızdan yapıldığını anlayabilmesi için fiillere ya da isimlere gelen şahıs eklerini bilmesi gerekir. "Oku baban gibi, tembel olma!" örneğinde virgülün yeri değiştirilirse "Oku, baban gibi tembel olma." cümlesinde olduğu gibi anlamın okumanın, anlamamanın ve tonlamamanın da değiştiği yine sağlam bir dil bilgisi öğretimiyle fark edilecektir.

"Gelin" sözcüğünün yerine göre ikinci şahıs eki almış bir fiil olabilmesinin yanı sıra yerine göre yeni evlenen bayan anlamına gelen bir isim olması gibi. "Öğrenci bunu okuma sırasında yapılan vurgu ile de belirleyebilir." (Baş, 2012). Dolayısıyla öğrencinin sadece dil bilgisi öğretiminin önemli başlıklarından birini oluşturan yazım ve noktalama bilgisine sahip olması bile onun metni ve metnin en küçük birimlerinin işlevlerini doğru anlamasını, doğru yerde doğru tonlama yapabilmesini, kısaca hitabetinin de güçlü olmasını beraberinde getirecektir. Öyle ki "konuşurken nerede ulama yapılacağını bilmeyen bir öğrenci 'Balkon açılmış.' cümlesini 'Balkona çıkmış.' şeklinde okuyabilir." (Erdem, 2012). Yine devrik cümlelerin şiire kattığı zenginliğin fark edilmesi için de yüklem ne olduğunun, bu cümlelerin nasıl yapıldığının bilinmesi gerekir (Onan, 2013).

Yapılan araştırmalar da öğrencilerin dil bilgisi kurallarını yazılı anlatımlarda yeterince kullanamadıklarını göstermiştir. Örneğin altıncı sınıf öğrencilerinin ses bilgisi seviyesinde yaptıkları yanlışların içinde en çarpıcı olanı % 14'lük seviyeyle ünsüz düşmesi olmuştur (Ekinci Çelikpazu, 2006). Sekizinci sınıf öğrencileri ise dil bilgisi kaynaklı anlatım bozukluklarından en çok öge eksikliği kaynaklı anlatım bozukluğu yapmışlar, bunu eksik ya da yanlış ek kullanımı ve özne-yüklem uyumsuzluğu gibi anlatım bozuklukları izlemiştir (Büyükkız, 2007). Başkan (1975) dil bilgisi yanlışlıklarının ve cümle düşüklüklerinin uzun cümlelerde görüldüğüne dikkat çekerken, Göğüş (1978) de ad durumu yanlış kullanılmış bir tümcenin bozukluğunu anlatabilmek için tümce kuruluşu bilgisine ihtiyaç duyulduğunu belirtir. Yine özel adların büyük harfle başlatıldığını öğretmek için ise özel ad kavramının bilinmesi gerektiğini belirtir ve dil bilgisi öğretiminin gerekliliğinden bahseder. Ona göre cümle çözümlemeleri,

cümlelerin kuruluşunu ortaya çıkararak anlamın daha iyi belirmesine yardımcı olur. Yine bu çözümlenmeler sayesinde cümle kuruluşlarındaki bozukluklar, cümledeki anlam belirsizlikleri, kuruluş eksikleri ve yanlışları ortaya çıkarılır. Bu sayede öğrenci kendi anlatımına da egemen olabilir. Bu bulguların çok şaşırtıcı olmadığını, bilinçli bir medya izleyicisi ve okuyucusu olan, tecrübeli ve bunun yanında mesleğinin sorumluluğunu üzerinde taşıyan, sosyal çevresini bu gözle inceleyen pek çok ana dili öğretmeni de söyleyecektir.

Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaöğretim okulları için hazırlanmış olan bir ana dili eğitimi yöntem kılavuzu, konuşma ve yazma ile ilgili altı sorun saptayarak, dil bilgisi konularını, bu sorunları çözümlenmeye yardım etmek amacıyla seçmiştir (Göğüş, 1978; 341-342). Sinanoğlu (1958), cümlelerin bir dildeki sözcüklerin ek ve edatlar yardımıyla bir araya getirilerek kurulabildiğini ancak bu şekilde düşüncelerin anlaşılabilirliğini belirterek gramerin de bu anlatış şekillerini incelediğini ve tespit ettiğini, şemalar yaparak ve örnekler göstererek dilin genel ve özel kurallarını ve bunların birbiriyle olan ilişkilerini ortaya koyduğunu, bu sayede de dilin daha çabuk ve düzgün şekilde öğrenileceğini ve kullanılacağını ifade eder. Gramer çalışmalarının bir toplumun zihniyetini, eğilimlerini ve zevkini aksettiren eserlerin ve konuşulan dilin araştırılmasına dayandığını belirten yazar, grameri bir sanat olarak görür.

Dilin kurallarına aykırı ve dilin bozulmasına sebep olabilecek bazı kullanımlar daha sonra başkaları tarafından da tekrarlanarak toplumda yaygınlaşmaya başlayabilir. Dolayısıyla bireyler, dil bilgisi öğretimi ile yaptıkları bu yanlışların farkına varır ve bunları düzeltir. Böylece dil bilgisi öğretimi sayesinde toplumun dil düzeni de sağlanmış olur. "O halde düşüncemizi şöyle özetleyebiliriz: Ana edebiyat derslerine nüfuz etmek konusunda büyük rolü olan gramer, aynı zamanda şuur dışı edinilmiş olan dil duygusunu şuurdu dil bilgisi haline getirir. Dil düzeninin korunması için de en kuvvetli teminat budur." (Sinanoğlu, 1958; 439)

Bireye anlama ve anlatma imkânı tanıyan dil; bireyin evrenini oluşturup onun konuşma, dinleme, yazma, okuma becerileri sayesinde çevresiyle sağlıklı bir iletişim kurmasını sağlar. Bu beceriler bir bütün ve birbirleriyle ilişkili olarak geliştirildiğinde ve kullanıldığında ise birey daha iyi bilgi edinir, dilini ustalıkla kullanabilir. Birey, dil bilgisi öğretimi ile en azından cümle kuruluşlarına ve yazım kurallarına dikkat edecektir (Adalı 1983). Nitekim dil bilgisi öğretimi: "Dilin ses, şekil ve cümle yapılarını birtakım yöntemler kullanarak öğrencilere sezdirme ve bu yolla onların dili etkili, doğru ve düzgün kullanmalarını sağlamaya yönelik etkinlikler yapma sürecidir." (Dolunay, 2010; 277).

Sağır (2002), dil bilgisinden yararlanılmadan duygu ve düşüncelerin doğru ve eksiksiz anlatılamayacağını ifade eder; konuşulanları, okunanları, izlenenleri daha iyi anlamak için dil bilgisi öğretiminin gerekliliği üzerinde durur, anlayarak okumanın da Türkçe dersinden önce dil bilgisinin alanına girdiğini belirtir.

"Cümle içinde sözcüklerin, paragraf içinde cümlelerin, parça içinde paragrafların anlamına, genel anlamda katkısına yer verilerek metnin bütünüyle anlaşılması, dil bilimsel yeterlikle sağlanabilir. Sözcüklerin temel, yan, terim ve mecaz anlamlarını bilmek; deyimleri, önsözleri, atasözlerini gerektiğinde yerli yerinde kullanmak da yine dil bilimsel kültür ile doğrudan ilişkili konulardır." (Sağır, 2002; 7).

İyi bir ana dili eğitimi öğrencinin diğer derslerde başarılı olması açısından da önemlidir. İyi okuyamayan, okuduğunu anlayamayan bir öğrencinin hemen hemen bütün derslerde başarısız olması muhtemeldir. Öğrenci, herhangi bir ders kitabındaki cümleleri okurken o cümlelerin öğelerini, tamlamalarını, yargı kümelerini ve noktalama işaretlerini anlam yönünden dikkate almazsa o kitaptaki bilgileri sağlıklı kavrayamayabilir (Göğüş, 1978).

Aydın (1997) "Ana dili Eğitimi, Yabancı Dil Öğretimi ve Evrensel Dil Bilgisi" adlı makalesinde dil bilgisi öğretiminin günümüzde önemsiz görüldüğünden ve hatta kimi ülkelerin de dil bilgisi öğretimini gereksiz gördüğünden bahsederek şunları aktarmıştır: "Bir ilkokulu ziyaret eden Clinton'un sağ kolu politikacı, şirin görünmeye çalışarak bir öğrenciden 'patates' sözcüğünün çoğul şeklini yazmasını istiyor. Öğrenci doğru olarak yazıyor ne var ki politikacı bunu beğenmiyor, öğrenciye sözcüğün çoğul biçimini yanlış olarak yazdırıyor. Politikacıya yüklenenler, alaya alanlar oluyor. Kimileri 'patates' sözcüğünün çoğulunu yazamayan birinin ülke yönetiminde ne kadar başarılı

olabileceğini soruyor. Kimileri de bir yasa çıkarılarak, 'patates' sözcüğünün çoğul biçiminin politikacının yazdığı gibi kabul edilmesini öneriyor." (Sezer, 1994).

Dil bilgisi öğretiminin gerekli olmadığı ile görüşlere katılmayan Onan'a (2013) göre ise, ana dili öğretimi bir bütün olarak ele alınmalı, ana dili öğretimi ile ilgili programlar dilin yapısal karakterlerinden yola çıkılarak yapılandırılmalıdır. 1950'lerdeki dil bilimi alanında geliştirilen kuramların dil öğretimine yansıtılmasıyla birlikte 1913'ten sonra gramerin doğal yollarla edinildiği ve öğrenilmesine gerek olmadığı ile ilgili fikirlerden uzaklaşmaya başlanmıştır. Özellikle son yıllarda Avrupa Birliği ülkelerinde yapılan çalışmalarda dil bilgisi öğretiminin dil becerilerini geliştirmede etkili olduğu görülmüştür.

Çocuğun anne karnındaki beşinci ayında orta kulağının gelişimine paralel olarak annesiyle birlikte içinde bulunduğu sosyal çevredeki ve özellikle de aile içindeki konuşulanları duyduğunu, bu süreçte dil edinimine başladığını dil öğretim kuram ve uygulamaları alanlarında çalışan bilim insanlarından öğreniyoruz (Güneş, 2010; Kayaalp, 1998). Buradan hareketle yine çocuğun aslında duymaya başladığı andan itibaren ana dilinin yapısını, dolayısıyla da dil bilgisini ve söz varlığını da öğrenmeye başladığını söylemek yanlış olmayacaktır. Bununla birlikte çocuğun duymaya ve duymayla birlikte öğrenmeye başladığı ana dilinin, ebeveynleri ya da sosyal çevresini oluşturan bireyler arasında ne kadar doğru kullanıldığı meçhuldür. Kısaca çocuğun dil edinimi esnasında, dil bilgisini ne kadar doğru öğrendiği de tartışmalıdır. Ayrıca, çocuğun ebeveynleri ve sosyal çevresi içindeki bireyler arasında konuşulan dilin dil bilimsel açıdan doğru kullanıldığı varsaysak dahi ana dile ait unsurların, benzeşme ya da farklılıkların, anlam ayrıntılarının çocuk tarafından bilinerek konuşulduğunu söylemek mümkün değildir. Özetle bir program çerçevesinde, planlanmış bir süreç içinde dil bilgisi öğretiminin yapılması, öğrencinin ana diline ait doğru kullanımlarını zihninde sınıflandırmasını, anlamlandırmasını ve adlandırmasını beraberinde getirecektir. Başka bir ifadeyle öğrenci, ana dilini tanımış olmanın zevkini yaşayacak, bunun beraberinde getirdiği sorumluluğu üstlenerek dilini kullanacaktır.

Tüm bunların dışında eğer çocuk, anne karnında başladığı dil edinim süreci içinde yanlış öğrenme yaşamışsa, bir öğretmen rehberliğinde, planlanmış bir program ve süreç içinde bu yanlışlarını keşfetme fırsatı bulacak, yanlış kullanımlarını öğrendiği yeni ve doğru kullanımlarla değiştirme yoluna gidecektir. Hatta ana dilini öğrenmiş olmanın verdiği mutlulukla, yine diğer gruptaki öğrenciler gibi ana diline sahip çıkma ve onu doğru kullanma sorumluluğunu üstlenecektir.

Beynin haritalanması sırasında sözcüklerin işitilmesinin, görüntülenmesinin, oluşturulmasının ve seslendirilmesinin beynin farklı bölgelerinde olduğu ortaya çıkmıştır. Bunun neticesinde dil eğitiminde dört becerinin de ayrı ayrı geliştirilmesi, bir becerinin diğer beceriden geri kalmaması esas alınmıştır. Bu çalışmaların yanında beyinde davranışların yönetildiği merkezle dil arasında da ilişki bulunduğu anlaşılmıştır. Olaylar karşısındaki tutumumuz ve bunları ifade etme biçimimiz, insanın kendisini başkalarına kabul ettirirken onları ikna etmeye çalışması, konuşurken ses tonunu ayarlaması veya etkileyici cümleler kurmaya çalışması bize iyi dil becerisinin gerekliliğini hatırlatmaktadır (Yalçın, 2012).

Yıldırım (2013), "Dil ve Anlatım Dersi (9-12. Sınıflar) Öğretim Programı ve National Curriculum (Key Stage 4)'da Dil Bilgisi Öğretimi" adlı makalesinde ise dil bilgisi öğretimi demokratik bir toplum olmanın önemli bir etkeni olarak görmekte, eleştirel okuma ve dinlemenin önemine vurgu yaparak bireylerin seçme ve seçilme hakkını doğru bir şekilde kullanabilmesinin doğru okuma, dinleme, yazma ve konuşmadan geçtiğini ileri sürmektedir. Bunun da dil düzeninin koruyuculuğu işlevini üstlenen ve doğru konuşma ve yazma sanatı olan dil bilgisi sayesinde gerçekleştirilebileceğini ve dil bilgisinin "günlük yaşamın temel zorunluluklarından biri" haline geldiğini belirtmektedir.

Fertler, dil bilgisi eğitim ve öğretimiyle kazanacakları bilgi ve becerilerden, iş ve meslekleri ne olursa olsun, hayat boyu faydalanacaklardır. Hatta hayatını dili ve kalemiyle kazanan gazeteci, spiker, sunucu, şair, yazar ve hatta öğretmen gibi bazı meslek erbabı, konuşurken ve yazarken dil bilgisi konusunda hata yapmamak için iyi bir diksiyon, iyi bir Türkçe ve dil bilgisi eğitimi almalıdır. Bu konuda yeterli eğitim almamış kimselerin yaptıkları hataları her gün gazete ve televizyonlarda veya okuduğumuz kitaplarda görmek mümkündür.

Dil Bilgisi Öğretiminin Amaç ve İlkeleri

Ana dili eğitimi ve öğretiminde önemi ve gereği yadsınamaz olan dil bilgisi öğretiminin bu doğrultuda belli amaç ve ilkeleri olmalıdır. Okullarda yapılan dil bilgisi öğretiminin daha çok kuralları ezberlemeye dayalı olması, Cemiloğlu'nun (2005) da belirttiği gibi dil bilgisi konularının tanımdan kurallara, özelliklere ve örneklere doğru işlenmesi ve bu konuların soyutlaşarak kavranmasını zorlaştırmaktadır. O yüzden dil bilgisi öğretiminde öğrencilerin bildiklerinden yola çıkarak örnekler yoluyla bilinmeyenlere doğru kademe kademe ilerlenmeli, öğrencinin bilgiyi keşfetmesi sağlanmalıdır. Çünkü dil bilgisinin dili anlamak, iletişim kurmak, zihinsel becerileri geliştirmek gibi amaçlarının olduğu ve dil bilgisinin dil eğitimi için araç olduğu unutulmamalıdır (Güneş, 2013).

Bunun yanı sıra dil bilgisi eğitimi; bireyin anadilinin yapılarını, olanaklarını öğrenerek açık, sağlam ve daha etkili bir iletişim gerçekleştirmesini sağlamalı; ikinci bir dil -yabancı dil- öğreniminde o dilin dizgesini oluşturan kuralları kavrayıp ana diliyle karşılaştırmasını olanaklı kılmalıdır. Amaç, dil bilgisi öğretmek değil, içinde yaşanan dili kavratmak olmalıdır (Adalı, 1983; 35). Kıran'a (1996) göre de gramer; eski metinleri açıklamak, bir yabancı dili öğretmek, kendi ana dilini doğru konuşma ve yazma sanatını öğretmek amaçlarına göre oluşmuştur.

Aynı görüşleri destekleyen Sağır (2002), dil bilgisi öğretiminin işlevsel olması gerektiğini savunur. Ona göre öğrenci; dil bilgisini bulmaca çözer gibi, günlük hayatla ilişki kurarak, kuralları kendi deneyimleri ile kavrayarak, ilgi ve ihtiyaçları doğrultusunda öğrenmelidir. Ancak bu şekilde dil bilgisi dersi sevdirebilir ve yararlı hale getirilebilir.

Bu şekilde uygulama gücü kazandırılan bir dil bilgisi eğitimi öğrencinin anlama ve anlatma güçlüklerine yardım edecek, onun dil bilgisini sevmesini sağlayacaktır. Bu açıdan öğretmenlerin dil bilgisi konularını öğretirken konunun öğrencilere ne gibi faydası olacağını açıklamaları; dil bilgisi ile okuma, anlama, anlatım, yazım gibi etkinlikler arasında sıkı bir bağlantı kurması, en büyük hedefimiz olan dil bilincinin aşılmasına da yardımcı olacaktır (Özbay, 2011).

Öğrenci; dili sosyal ve bilişsel bir gelişim aracı olarak kullanıp dünyayı kavramaya, anlaşmaya ve bilgi alışverişinde bulunmaya çalışır. Dolayısıyla dilin insana ne ölçüde katkıda bulunacağı önem kazanır. Onun için de öğrencinin dilden zevk alması göz önünde bulundurularak onun dil oyunları yapmasına, dili etkin bir şekilde kullanarak onu geliştirmesine fırsat verilmelidir. Birçok ülkede de bu gerçeğin fark edilmesi ile birlikte dil odaklı yaklaşımdan öğrenci odaklı bir yaklaşıma geçildiği görülmektedir. Öğretim programlarına da yansıyan bu yaklaşım sayesinde dilin araç ve işlevsel olma karakteri üzerinde durulmaktadır. Buna göre öğrenme süreci, öğrenme ortamlarını dikkate alarak gerçekleşmeli, güncel tecrübeler öğrenme sürecine dâhil edilmeli ve yaşam ortamları öğrenme sürecine katılmalıdır. Bu yaklaşımla öğrencinin pasif, öğretmenin etken olduğu geleneksel ders anlayışı sona erecek; sınıf, öğrencinin deney yaptığı, bir şey inşa ettiği, araştırdığı, keşfettiği, oynadığı, kitap ve defter dışında çeşitli araç gereçleri bulabildiği, diğer bireylerle sosyal iletişimde içinde bulunduğu bir öğrenme ortamı haline gelecektir. Dolayısıyla bu tür bir yaklaşım şüphesiz etkinlik temelli bir ana dili öğretimini de beraberinde getirerek eğitimi, tüm öğrencilerin aynı anda aynı şeyleri öğrendiği seri imalat usulü öğrenme biçiminden çıkarıp onların bireysel farklılıklarının esas alındığı bir yönetime dönüştürecektir. (Yıldız, 2003).

Kavcar ve Oğuzkan (1987) da dil bilgisi öğretimiyle doğru konuşma ve yazmanın, sözcük dağarcığını zenginleştirmenin, sağlam cümle kurmanın, yazım kurallarını öğrenme ve uygulamanın, noktalama işaretlerini gerektiği yerde kullanmanın amaçlandığını; esas olanın kuralları ezberletmek değil, kuralı sezdirme, kurala uygulamalar sonucu ulaşmak olduğunu ifade eder.

Birçok uzmanın hemfikir olduğu dil bilgisi öğretiminde uygulamalı bir yaklaşımın olması, bunun nasıl olacağı sorusuna da aklımıza getirmektedir. Bu bakımdan Yıldız (2003), iki konuya dikkat edilmesi gerektiğini belirtir:

- ✓ Yapılacak her etkinlik somut ilişkiler içinde sunulmalı.
- ✓ Bu etkinlikler, çocukların psikolojik gelişim düzeylerine uygun malzemelerle uygulama alanı bulmalı.

Ayrıca yazar, dil bilgisi konularının mantıksal ve dil bilimsel bir sırayla belirlenmesini kanaatine sahip bilim insanları ve ders öğretmenlerinin aksine bunu doğru bulmaz. Konuların okuma, yazma ve imla gibi faaliyetlerde hangi dilsel öğelerin bulunduğuna göre belirlenmesi gerektiğini savunur. Buna

göre ana dili incelemeleri birçok hareket noktasından başlayabilir. Ayrıca dil bilgisi terimleri öğrenciye hemen verilmemeli, yapılan etkinliklerden yararlanarak öğrencilerin bulunduğu anlık terimlerden sonra verilmelidir.

Göğüş (1978), dil bilgisi öğretim yönteminin ilkelerini şu şekilde sıralar:

- 1) Tümevarım yöntemi kullanılmalıdır. Kurallar hazır sonuçlar olarak ezber bir şekilde verilmemeli; öğretilecek sorunla ilgili örnekler bulunmalı, bunlar incelenmeli, kuralların bu örneklerden yola çıkılarak bulunması sağlanmalıdır.
- 2) Dil bilgisi kurallarının bir beceri ve alışkanlık haline getirilmesi için öğrencilere alıştırmalar yaptırılmalıdır.
- 3) Görevsel bir öğretim yolu izlenmelidir. Öğrenci hangi konuları bilmiyorsa o konular ders konusu olmalıdır. Sırayla işlenen konular belli bilgilerin tekrar edilmesine ve vakit kaybına yol açacağı, öğrencilerin de gereksinimlerini gölgede bırakacağı için onların sınıf düzeyleri ve ilgileri dikkate alınmalıdır.
- 4) Öğrenciye öğretilen dil bilgisi kuralları zengin örnekler ve değişik durumlar üzerinden gösterilerek öğrencinin o kuralı doğru kullanmasına yetecek derinlikte bilgi edinmesi sağlanmalıdır.
- 5) Kurallarla ilgili örnekler verilirken tümcelerden yola çıkılmalıdır. Noktalama işaretleri, ad, sıfat gibi konular örnek alınacak tümceler içinde açıklanmalıdır.
- 6) Örnekler, yapay olmamalı; yazarların eserlerinden veya konuşmalarda geçen sözlerden seçilmelidir. "Çocuğun ilgilendiği konular üzerine, onlarda kendi kendine etkinlik yapma isteği uyandıran, daha da iyisi kendilerinin yazdıkları yazılarda geçen tümceler üzerinde yapılacaktır." (Ortaokul Programı, 1962'den akt. Göğüş, 1978; 351).
- 7) Dil bilgisi dersleri okuma, yazma, konuşma ve yazma etkinliklerine bağlı olarak yürütülmeli ve ayrı bir ders saati olarak düzenlenmelidir.
- 8) Onlara yardımcı olması açısından öğrencilerde bir dil bilgisi kitabı bulunmalıdır. Ayrıca örnekler ve örneklerden çıkarılan kuralların bir arada ve düzenli olarak ellerinde bulunması için öğrenci defterlerinin bir bölümü dil bilgisine ayrılmalıdır.
- 9) Sınıfta seviye olarak geri kalan öğrenciler ayrıca yetiştirilmelidir. Bu öğrenciler için ayrı bir ders saati ayırmak yerine çözümlenecek sorunun ve bunun için başvurulacak kaynakların yazdığı bir kart öğrenciye verilmeli; öğrenci yeteri kadar çalıştıktan sonra öğretmen onu kontrol etmeli, varsa eksiklerini tamamlamalıdır.

Dil bilgisi konuları işlenirken öğrencinin kurala örnekler aracılığıyla ulaşması sağlanmalıdır. Bunun için örneklerden olabildiğince fazla yararlanılmalı ve istisnai durumlar üzerinde durulmalıdır (Demirel, 2003). Bunların dışında verilmek istenen bilginin tam olarak kavranabilmesi için öğrencilerin karıştırmalarının muhtemel olduğu diğer örnekler de verilmeli ve aralarındaki farklar bu yolla fark ettirilmelidir. Bu nedenle ders kitaplarında da öğrenciye bu anlamda yardımcı olacak örneklere, açıklayıcı bilgilere ve alıştırmalara yer verilmelidir.

Öğretim programı yapılırken de bu hususlara dikkat edilmeli, programda önemli ve çokça kullanılan kuralların yanında karıştırılması muhtemel ayrıntılar göz önünde bulundurulmalıdır. Ders kitaplarındaki metinler, öğrenciye öğretilmek istenen dil bilgisi konusuna dair örnekler içermeli, öğrenciye sezdirme yoluyla vermek istediğimiz bilginin aktarılmasına yardımcı olabilecek türden metinler şeklinde olmalıdır. Konular sınıflandırılırken öğrencilerin sınıf seviyeleri de dikkate alınmalıdır. Dil bilgisi öğretimi yapılırken öğrencilerin eksik olduğu konular öğretmen tarafından çok iyi belirlenmeli, onların bildiklerinden yola çıkılarak öğretime başlanmalıdır (Calp, 2005).

Ana dili öğretimi, mümkün olduğunca çocukların gerçek, günlük hayatlarıyla uyumlu, yani tabii kullanım alanlarıyla ilişkili olmalıdır. Ana dili derslerinde dil, çok yönlü ele alınmalı, bu anlamda dilin değişik algılama biçimleri (mantıksal-kavramsal, görsel, duygusal) kullanılmalıdır. Ana dili dersindeki bilgiler; mümkün olduğu kadar keşfedici, görsel ve eyleme yönelik, yani üretken öğrenme yoluyla kazanılmalıdır. Ana dili dersi; dil kullanımındaki kişisel özellikleri, düşünce ve algılamadaki bireyselliği tanımalı ve teşvik etmelidir (Yıldız, 2006; 63-64). Bu anlamda dil bilgisi öğretimi ve ana dili öğretimi ayrılmaz unsurlar olduklarından bu ilkeler, ana dili öğretiminin bir parçası olan dil bilgisi öğretimi için de geçerlidir.

Özbay (2011) da, dil bilgisi kurallarının dört temel beceri ile iç içe olması gerektiğini belirtir. Yazara göre konuşulanları, okunanları, izlenenleri anlama öncelikle dil bilgisinin konularıdır. Sözcüklerin, sözcük gruplarının, cümlelerin, paragrafların anlamlarını, anlam ve yapı ilişkilerini bilmeden bir metin iyi anlaşılabilir. Sözcükler de doğru, düzgün ve seri biçimde okunmazsa anlama sağlıklı olarak gerçekleşemez. Sözcüklerin temel, yan, mecaz anlamlarını bilmek, deyimleri ve atasözlerini yerli yerinde kullanmak, dil bilgisi öğretimi ile yakından ilgilidir. Doğru konuşmak, yazmak ve anlamak; dil bilgisi etkinlikleriyle sağlanabileceğinden dil bilgisi öğretimi kurallar yığını olmaktan çıkarılmalı ve ezberden uzak bir şekilde sezdirilerek, anlatıma katkısı kavratılarak gerçekleştirilmelidir. Bir başka deyişle, “Türkçe dil bilgisinin öğretiminin amacı, dilin kurallarını belletmekten ziyade, Türkçenin her ortamda rahat bir şekilde kullanılmasını sağlamaktır. Demek ki, amaç dil bilgisi öğretmek değil, içinde yaşanan dili kavratmaktır.” (İşcan, 2007; 257).

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Literatür araştırmasından elde edilen sonuçlara göre iyi bir dil bilgisi öğretimi sayesinde geleceğin teminatı olan öğrencilerimiz, ana dilinin zenginliklerinin farkına vararak ana dilini daha iyi kullanacak, daha zengin bir Türkçeye sahip olacak, çevreyle daha iyi iletişim kurabileceklerdir. Çünkü dil bilgisi öğretimi bireyin okuma, yazma, konuşma ve dinleme becerilerinin gelişmesini olumlu yönde etkilemektedir.

Dil bilgisi öğretimi ile öğrencilerin diğer derslerde ve hayatın diğer alanlarında da başarılı olması mümkün olacaktır. Bu nedenle ileride bilinçli bir yurttaş olması beklenen öğrencilerimizin sağlam bir dil bilgisi öğretimiyle günümüzde doğru bilinen yaygınlaşmış dil yanlışlarını düzeltmeleri de mümkündür. Dolayısıyla dil bilgisi öğretiminin ne kadar önemli olduğu; eğitim fakültelerinde, bu öğrencileri yetiştirecek öğretmen adaylarına daha iyi anlatılmalıdır. Öğretmenlerin de doğru yöntem ve teknikler kullanarak öğrencilerine dil bilgisini sevdirmeleri sağlanmalı, dil bilgisi becerilerinin diğer beceri alanlarını da geliştirmesine imkân tanınmalıdır. Günlük hayatla ilişkilendirilmiş iyi bir dil bilgisi öğretiminin, öğrencilerin günümüz eğitim sisteminin en büyük sıkıntısı haline gelen özellikle anlama ve anlatım becerilerinde yaşadıkları güçlüklerle de çözüm getireceği ön görülebilir.

Bu nedenle okullardaki dil bilgisi öğretimi; araştırmada dile getirilmeye çalışılan amaç ve ilkeler doğrultusunda yapılmalı, ders kitapları da bu ilke ve amaçlar doğrultusunda gözden geçirilerek varsa eksikleri tespit edilmeli ve gerektiğinde de yeniden hazırlanmalıdır.

Kaynakça

- Adalı, O. (1983). Anadili olarak Türkçe öğretimi üstüne. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. XLVII, 379-380. http://tdk.gov.tr/images/css/TDD/1983s379-380/1983s379-380_05_O_ADALI.pdf
- Aksan, D. (1975). Ana dili. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. XXXI, 285. http://www.tdk.gov.tr/images/css/TDD/1975s285/1975s285_04_D_AKSAN.pdf
- Aydın, Ö. (1997). Anadili eğitimi, yabancı dil öğretimi ve evrensel dil bilgisi. *Dil Dergisi*, 5. http://www.turkofoni.org/files/anadil_yabanc_dil_evrensel_dilbilgisi-tamam.pdf
- Baş, B. (2012). Okuma ve dinleme eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi. M. Özbay (Ed.), *Türkçe Eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi* (ss. 197-227). Ankara: Pegem Akademi.
- Başkan, Ö. (1975). Yabancı dil öğretiminde dil bilgisinin yeri. *Türk Dili*, 285, 435-438.
- Büyükikiz, K. K. (2007). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerilerinin söz dizimi ve anlatım bozukluğu açısından değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Calp, M. (2005). *Özel öğretim alanı olarak Türkçe öğretimi*. Konya: Eğitim Kitabevi Yayınları.
- Cemiloğlu, M. (2005). *İlköğretim okullarında Türkçe öğretimi*. Bursa: Alfa Aktüel Yayınları.
- Demirel, Ö. (2003). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Dolunay, S. K. (2010). Dil bilgisi öğretiminin amacı ve önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 27. http://www.tubar.com.tr/TUBAR%20DOSYA/pdf/2010BAHAR/dolunay_salihkrat%20275-284.pdf
- Ekinci Çelikpazu, E. (2006). *Erzurum merkez ilçe ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin yazılı anlatım becerileri üzerine bir araştırma*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

- Erdem, İ. (2012). Konuşma eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi. M. Özbay (Ed.), *Türkçe Eğitimi açısından dil bilgisi öğretimi* (s. 230-261). Ankara: Pegem Akademi.
- Ergin, M. (2002). *Üniversiteler için Türk dili*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Göğüş, B. (1978). *Orta dereceli okullarımızda Türkçe ve yazın eğitimi*. Ankara: Gül Yayınları.
- Güneş, F. (2013). Dil bilgisi öğretiminde yeni yaklaşımlar. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 2(7). https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/75602/mod_resource/content/0/dilbilgisi%20%C3%B6%C4%9Fretimi.pdf
- Güneş, F. (2010). Ninnilerin çocukların dil ve zihinsel gelişimine etkisi. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 2(3), 27-38.
- İşcan, A. (2007). İşlevsel dil bilgisinin Türkçe öğretimindeki yeri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(1), 253-258.
- Kavcar, C. ve Oğuzkan, A.F. (1987). *Özel öğretim yöntemleri Türkçe öğretimi eğitim önlisans programı*. Ankara: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Kayaalp, İ. (1998). *Dil ve iletişim*. Ankara: TDV Yayınları.
- Kıran, Z. (1996). *Dilbilim akımları*. Ankara: Onur Yayınları.
- Onan, B. (2013). 2006 yılı ilköğretim Türkçe (6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programında dil bilgisi öğrenme alanında yapılandırılmış olan kazanımların okuma becerilerini geliştirmedeki işlevleri. C. Demir ve H. Parlakyıldız (Ed.), *Prof. Dr. Abdurrahman Güzel armağanı* (ss. 207-220). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Özbay, M. (2011). *Türkçe özel öğretim yöntemleri II*. Ankara: Öncü Kitap Yayınları.
- Sağır, M. (2002). *İlköğretim okullarında Türkçe dil bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Sezer, A. (1994). Anadili öğretiminde dilbilgisinin yeri. *Uygulamalı Dilbilim Açılış Türkçenin Görünümü*, 113-128.
- Sinanoğlu, S. (1958). Dilbilgisinin önemi. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. VII, 81. http://tdk.gov.tr/images/css/TDD/1958s81/1958s81__02_S_SINANOGLU.pdf
- Yalçın, A. (2012). *Türkçe öğretim yöntemleri: yeni yaklaşımlar*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldırım, H. Ç. (2013). Dil ve anlatım dersi (9-12. sınıflar) öğretim programı ve national curriculum (key stage 4)'da dil bilgisi öğretimi. C. Demir ve H. Parlakyıldız (Ed.), *Prof. Dr. Abdurrahman Güzel armağanı* (ss. 533-543). Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yıldız, C. (2003). *Ana dili öğretiminde çağdaş yaklaşımlar ve Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Yıldız, C. (2006). Ana dili öğretimine esas teşkil eden çağdaş eğitim- öğretim ilkeleri. C. Yıldız (Ed.), *Yeni öğretim programına göre kuramdan uygulamaya Türkçe Öğretimi* (ss. 57-65). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.